

*Клак О. Г.,
аспірант кафедри міжнародного права факультету міжнародних відносин
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ЄВРОПЕЙСЬКА СИСТЕМА СКОРОЧЕННЯ ВИКИДІВ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню правової бази Європейського Союзу щодо викидів парникових газів в атмосферу. Автор розкриває суть та зміст основоположних нормативних документів ЄС у цій сфері.

Ключові слова: Європейський Союз, парникові гази, викиди парникових газів.

Постановка проблеми. Зміна клімату Землі з кожним роком стає все важчим випробуванням для людства. Доказом таких змін на нашій планеті є збільшення середньої температури, танення льодовиків, часті періоди повеней та засух. Ризики для планети та для майбутніх поколінь настільки великі, що існує термінова потреба дії.

Особливої уваги розробленню та реалізації заходів забезпечення екологічної безпеки, зокрема через правове регулювання, приділяється на рівні Європейського союзу. І хоча європейське екологічне право – порівняно нова галузь європейського права, воно динамічно розвивається усі останні роки під впливом міжнародно-правових процесів. Європейський Союз уже декілька років веде активну боротьбу зі зміною клімату як на внутрішній, так і на міжнародній арені. Така боротьба є пріоритетним завданням його кліматичної політики. Окрім того, ЄС включив у свою сферу діяльності обмеження викидів парникових газів з метою досягнення наступних результатів: ефективнішого використання екологічно чистих носіїв енергії, зменшення викидів та досягнення збалансування у транспортній системі, залучення підприємств до відповідальності без нанесення шкоди їх конкурентоспроможності, досягнення кліматозберігаючого землевпорядкування та ведення сільського господарства, створення сприятливих умов для досліджень та впровадження нововведень. Така практика ЄС є цікавою для України, якій потрібно сформулювати власну дієву кліматоохоронну стратегію. Враховуючи глобальний характер екологічних проблем, становлення та реалізація національної екологічної стратегії неможливі без врахування міжнародного досвіду.

Аналіз останніх досліджень. За останні роки значно збільшилась увага українського наукового кола до міжнародного екологічного права. Окремі питання екологічної політики ЄС уже досліджувались у вітчизняній правовій літературі. Серед вітчизняних дослідників до питань правового врегулювання викидів парникових газів у Європейському союзі у своїх працях зверталися О. Акментина, І. Андрущенко, О. Биченко, М. Медведєва, М. Микієвич, Н. Андрусевич, Т. Будякова, О. Вишняков, В. Качурінер та інші. Незважаючи на значну кількість публікацій з цієї тематики, цілісне дослідження право-

вої бази Європейського союзу щодо викидів парникових газів у галузевій літературі досі не отримало свого розвитку. Спроба комплексного дослідження такого законодавства та обґрунтування дієвої системи щодо скорочення викидів парникових газів у Європейському союзі стала завданням цієї статті.

Викладення основного матеріалу. Політика Європейського Союзу у сфері навколишнього середовища здійснюється поетапно шляхом прийняття так званих Програм дій з навколишнього середовища, які хоча й носять рекомендаційний характер, але завдяки встановленню чітких напрямків, цілей і принципів екологічної політики Європейського Співтовариства, разом з їх детальним описом і графіком реалізації сприяють розвитку та імплементації екологічного законодавства [1, ст. 13]. Таких програм Європейський Союз розробив уже сім: перша з них була прийнята ще у 1973 році, а сьома – у 2007 році.

В рамках реалізації цих програм було прийнято ряд законодавчих актів, які стосуються якості повітря та регулюють викиди парникових газів у межах співтовариства. Серед таких актів слід відзначити Директиву Ради 80/779/ЄЕС 1980 року про граничні норми якості повітря та настановні величини сірчистого газу й зважених частинок, Комюніке Комісії 1995 року щодо стратегії Євросоюзу зі зменшення викидів CO₂ пасажирськими автомобілями та збільшення економії пального, Директива Ради 96/62/ЄС щодо оцінки та управління якістю атмосферного повітря, Директива Ради 99/30/ЄС щодо граничних обсягів двооксиду сірки, двооксиду азоту та оксидів азоту, пилових часток та свинцю у оточуючому повітрі, Директива Ради 2000/25/ЄС про дії, які необхідно вжити проти викидів газоподібних та пилових забруднюючих речовин двигунами, які встановлюються на сільськогосподарські та лісгосподарські трактори, Рішення Ради 93/389/ЄЕС 1993 року щодо механізмів контролю викидів вуглекислого газу та інших парникових газів у Співтоваристві, Директива Ради 93/76/ЄЕС 1993 року спрямована на обмеження викидів вуглекислого газу шляхом підвищення ефективності використання енергії [2].

Після ратифікації Рамкової конвенції зі зміни клімату у 1993 році Європейська Комісія прийняла у 2000 році Європейську програму зі зміни клімату з метою визначення та розвитку усіх необхідних елементів стратегії ЄС для імплементації Кіотського протоколу, який був ратифікований Співтовариством у 2002 році. Усі країни-учасниці цього протоколу зобов'язались у період з 2008 по 2012 роки спільно зменшити загальні викиди парникових газів у світі на 5%. Країни Європейського союзу в свою чергу прийняли зобов'язання знизити ви-

киди парникових газів на 8% протягом цього періоду [3, ст. 25-26].

Європейський Союз проявляє неабияке прагнення обмежити забруднення повітря у глобальних масштабах. З цією метою він розвиває можливі механізми для досягнення цілей, поставлених Рамковою конвенцією 1992 року та на практиці застосовує механізми Кіотського протоколу. З метою імплементації норм Кіотського протоколу у межах Євросоюзу приймаються такі нормативні документи, як Директива Європейського парламенту та Ради 2003/87/ЄС 2003 року, яка створює схему торгівлі квотами на викиди парникових газів та Рішення Європейського парламенту та Ради 280/2004/ЄС 2004 року відносно механізму контролю за викидами парникових газів Співтовариством та імплементації Кіотського протоколу. Останнім рішенням було впроваджено систему спостережень за усіма антропогенними викидами парникових газів, викиди яких не були врегульовані у Монреальському протоколі щодо речовин, які руйнують озоновий шар. Також цим рішенням була організована система імплементації норм Рамкової конвенції 1992 року та Кіотського протоколу. Система оцінювання позитивних результатів, досягнутих Співтовариством у сфері скорочення викидів та правила подання звітів Співтовариством до Секретаріату Рамкової конвенції щодо змін клімату [4]. Держави-члени ЄС в свою чергу вносили зміну до національного законодавства з метою приведення його у відповідність з вищезазначеними директивами. Такі кроки Європейського союзу призвели до істотних успіхів у боротьбі зі зміною клімату.

Європейський Союз у 2005 році розробив реалістичну кліматичну стратегію [5] та запропонував конкретні заходи для обмеження збільшення середньої температури Землі в рамках двох градусів у порівнянні з доіндустріальним періодом. Сформована стратегія по подоланню змін клімату поставила перед країнами ЄС численні завдання: вони повинні протистояти кліматичній загрози; боротьба зі змінами клімату повинна відбуватися за участю якомога ширшого кола міжнародних акторів; необхідно впроваджувати інноваційні технології, щоб змінити продуктивність та розхід енергії у промисловості; важливою є робота щодо пристосування країн до невідворотних змін кліматичних умов. На основі цієї стратегії були розроблені численні нормативні акти з метою виконання поставлених завдань.

У 2007 році ЄС розробив іншу стратегію щодо заходів боротьби з змінами клімату до 2020 року [6]. У цьому документі визначені як внутрішньоєвропейські цілі (наприклад, зобов'язання щодо скорочення викидів парникових газів та щодо проведення політичних заходів по кліматичним питанням), так і міжнародні (в першу чергу йдеться про переговори щодо наспупної міжнародної угоди після Кіотського протоколу). ЄС прийняло рішення про зниження викидів парникових газів на 20% до 2020 року від рівня 1990 року всередині ЄС незалежно до рішень в рамках Кіотського протоколу та Рамкової конвенції ООН зі зміни клімату. У випадку досягнення міжнародної угоди по зниженню викидів парникових газів на період після 2012 року ЄС візьме зобов'язання щодо зменшення викидів парникових газів на 30% від рівня 1990 року. В березні 2008 року комісія ЄС презентувала

схему розподілу зусиль на зниження викидів парникових газів між 27 країнами співтовариства. Усі викиди парникових газів поділено на 2 групи: перша – викиди від підприємств, що входять в Європейську Систему Торгівлі Викидами і друга – інші викиди парникових газів. До першої групи включені великі енергетичні та промислові підприємства. Кожне підприємство отримує ліміт дозволів на викиди парникових газів, який є меншим, ніж потрібно підприємству. Це створює попит на додаткові дозволи на викиди і формує ринкову ціну одиниці скорочення викидів. Підприємство може або впроваджувати додаткові заходи зниження викидів на своєму виробництві, або купувати дозволи на викиди у іншого підприємства в ЄС, що входить в систему Європейську Систему Торгівлі Викидами, або купити одиниці скорочення викидів в рамках механізму спільного впровадження або чистого розвитку. Головним чинником у виборі джерела додаткових дозволів для підприємств є економічний фактор. Якщо підприємство під кінець року перевищує ліміт викидів парникових газів, то воно платить штраф в розмірі 100 євро за кожен тону викидів CO₂. До другої групи парникових газів потрапили усі інші джерела викидів: сектор транспорту, середні та малі підприємства, сільське господарство, тощо. За базовий рік для визначення зобов'язань на зниження викидів парникових газів для країн було обрано 2005 рік. Основний аргумент саме такого базового року, а не 1990, як в Кіотському протоколі – найбільш повна інформація інвентаризації саме за 2005 рік. Такий підхід розподілу викидів на 2 групи виявився найбільш прийнятним: сектори Європейської системи торгівлі викидами, що в усіх країнах оперують на більш-менш рівних конкурентних умовах повинні виконувати єдині вимоги. Щодо другої групи викидів парникових газів, то їх вже розподілено зважаючи на економічні можливості та технологічні показники кожної з країн.

У рамках цієї стратегії було прийнято Рішення Європейського парламенту та Ради 406/2009/ЄС 2009 року щодо зусиль країн-членів по скороченню викидів парникових газів з метою виконання зобов'язань Співтовариства по скороченню викидів парникових газів до 2020 року. У цьому рішенні визначено, який мінімальний вклад повинні зробити країни-члени щодо скорочення викидів парникових газів у період з 2013 по 2020 роки. Зазначено, що у цей період викиди кожної окремої країни рік за роком повинні зменшуватись у порівнянні з відповідним щорічним звітом. Країни-члени ЄС для виконання своїх зобов'язань можуть застосовувати такі форми кредитування для скорочення викидів парникових газів: сертифікати на скорочення викидів та одиниці скорочення викидів, які були прийняті Директивою 2003/87/ЄС на період 2008-2012; сертифікати на скорочення викидів, які видаються на реалізовані проекти по скороченню викидів парникових газів у менш розвинених державах; строкові та довгострокові сертифікати на скорочення викидів з дослідницьких проектів [7].

Висновки. З вищесказаного зрозуміло, що еволюція екологічної політики Європейського Союзу сформувала чіткі підходи до проблем навколишнього середовища і сприяла становленню ЄС в якості впливового суб'єкта міжнародної екологічної політики. Європейський Союз є активним учасником міжнародного процесу щодо ско-

рочення викидів парникових газів, який відповідально ставиться до прийнятих на себе зобов'язань згідно з міжнародними договорами. Окрім активної міжнародної діяльності у цій сфері, ЄС створив власну систему, розробив механізми та намітив цілі щодо результативного скорочення викидів парникових газів у атмосферу. У центрі діяльності органів ЄС стоїть зниження рівня парникових газів у атмосфері. Європейський Союз за допомогою налагодженої системи контролю постійно контролює емісію та імісію парникових газів. З метою досягнення поступового зниження викидів парникових газів Європейський Союз впровадив систему торгівлі квотами на такі викиди, яка ґрунтується на стандартах ринкової економіки.

Прослідковуючи активність створення та реалізації норм щодо захисту навколишнього середовища, а особливо щодо скорочення викидів парникових газів, на міжнародному та європейському рівнях можна припустити, що міжнародне екологічне право у майбутньому розвиватиметься у напрямку регіоналізації.

Література:

1. Акментина О. Г. Правове регулювання відносин в сфері довкілля в Європейському союзі та в Україні / [Акментина О. Г., Андрущенко І. М., Биченко О. Ю. та ін.]; за заг. ред. к. е. н. В. Г. Дідика. – К., 2007. 579 с.
2. Збірник нормативно-правових актів Європейського союзу у сфері охорони навколишнього середовища. – Львів, 2004. – 192 с.
3. Ekardt F. Landnutzung, Klimawandel, Emissionshandel und Bioenergie. – Berlin : Lit Verlag, 2010. S. 120.
4. Рішення Європейського парламенту та Ради 280/2004/ЄС 2004 року відносно механізму контролю за викидами парникових газів Співтовариством та імплементації Кіотського протоколу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/environment/tackling_climate_change/l28044_de.htm.

5. Європейська стратегія успішної боротьби з глобальною зміною клімату {SEK (2005) 180} [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=de&type_doc=COMfinal&andoc=2005&nu_doc=35.
6. Стратегія по утриманню кліматичних змін у межах 2 градусів за Цельсієм – Шляхи вирішення у майбутньому до 2020 року та в подальшому [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0002:DE:NOT>.
7. Рішення Європейського парламенту та Ради 406/2009/ЄС 2009 року щодо зусиль країн-членів по скороченню викидів парникових газів з метою виконання зобов'язань Співтовариства по скороченню викидів парникових газів до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32009D0406:EN:NOT>.

Клак Е. Г. Європейская система снижения выбросов парниковых газов: правовой аспект

Аннотация. Стаття посвящена исследованию правовой базы Европейского Союза относительно выбросов парниковых газов в атмосферу. Автор раскрывает суть и содержание основополагающих нормативных документов ЕС в этой сфере.

Ключевые слова: Европейский Союз, парниковые газы, выбросы парниковых газов.

Klak O. European system for greenhouse gases reduction: legal aspects

Summary. The article is devoted to the analysis of legal base of the European union about the greenhouse gas emissions in an atmosphere. An author exposes essence and maintenance of fundamental normative documents of EU in this sphere.

Key words: European Union, greenhouse gas, greenhouse gas emissions.